

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Kunta-alan työmarkkinaseminaari Raumalla

PUHE: Työn ja perheen yhteensovittaminen

ke 5.6.2013 klo 10.15 * Rauma-sali, Satamakatu 26

Hyvät kunta-alan ammattilaiset,
arvoisat kuulijat

Vuosia sitten pieni kummityttöni – nyt jo lähes aikuinen – totesi minulle: Punaiset päivät ovat parhaita. En oikein ymmärtänyt mitä tyttö tarkoitti ja hän marssitti minut seinäkalenterin luokse ja osoitti, jotka tosiaan ovat kalenterissa punaisella. Kun kysyin miksi, hän vastasi: Silloin koko perhe on kotona.

Kuitenkin työn ja perheen yhteensovittaminen mielletään usein tasapainoiluksi pienten lasten hoidon ja työelämään osallistumisen välillä. Suurimmat paineet työn ja perheen yhteensovittamiseksi liittynevät juuri pienten lasten vaiheeseen. Perhevastuuta on kuitenkin monilla muillakin kuin pienten lasten vanhemmilla.

Väestön ikääntyessä entistä useampi työssä käyvä kantaa vastuuta vanhenevista vanhemmista ja auttaa heitä monin tavoin, vaikkei kannakaan päävastuuta heidän hoidostaan. Tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan työajan joustoja ja mahdollisuutta osa-aikatyöhön sekä tilapäisiin vapaisiin myös muista kuin omista lapsista huolehtimiseksi.

Perhevapaajärjestelmällä edistetään lapsen hyvinvointia sekä tuetaan molempien vanhempien mahdollisuuksia osallistua lasten hoitoon ja työelämään lapsen synnytyessä perheeseen. Äitiysvapaa on 105 arkipäivää ja sitä seuraa 158 arkipäivän mittainen vanhempainvapaa. Isällä on lisäksi oikeus 54 arkipäivän pituiseen isyysvapaaseen. Jos vanhemmat pitävät vapaansa yhtäjaksoisesti peräkkäin,

perhevapaa kestää runsaat 11 kuukautta. Kansaneläkelaitos maksaa tältä ajalta perheen toimeentulon turvaamiseksi ansiosidonnaista vanhempainpäivärahaa.

Yhteiskunta tukee pienten lasten hoitoa sen jälkeenkin. Lakisääteisten perhevapaiden, äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan sekä niitä seuraavan hoitovapaan tarkoituksena on tarjota mahdollisuus lapsen ja vanhemman toisiinsa tutustumiseen sekä lapsen kiintymyssuhteen vahvistumiseen. Päivähoito ja varhaiskasvatus perheen valinnan mukaan tukee parhaimmillaan perheiden moninaisia tilanteita – onhan meillä mahdollisuuksia hoitaa lapsia kotona ja subjektiivinen päivähoito-oikeus kouluikään asti. Vanhempien oikeus palata perhevapaan jälkeen entiseen työhönsä on turvattu lailla.

Näin ei ole ollut aina. Perhevapaajärjestelmää on Suomessa kehitetty pitkän ajan kuluessa. Kun yhdeksän viikon äitiyspäivärahakausi (54 arkipäivää) tuli sairausvakuutuslain myötä voimaan vuonna 1964, määräytyi äitien lakisääteinen synnytysloma yhä vuosilta 1917 ja 1919 peräisin olevien, äitiysrahakautta lyhyemmän synnytysloman turvaavien työsopimuslakien perusteella. Teollisuustyöntekijöiden ja eräiden muiden ammattiryhmien loma oli vain neljä viikkoa ja kauppa-, konttoriymp. alojen työntekijöillä kuusi viikkoa synnytyksen jälkeen. Toisaalta osa äideistä kuului työehtosopimusten kautta lakisääteisiä pidempien ja paremmin korvattujen synnytyslomien piiriin. Näitä meille vuosikymmenten kuluessa rakennettuja järjestelmiä ihaillaan monissa maissa. Kertoipa eräs kansanedustajakollega tilaisuudesta, jossa hän oli ollut perhevapaajärjestelmää esittelemässä Yhdysvalloissa, yleisössä ollut nainen oli kysynyt lähes itkien: Miten tuo on mahdollista.

Jo 1970-luvulla käynnistyi myös isien oikeuksien valmistelu. Yhtäältä tavoiteltiin siten parempaa äitiysajan turvaa ja toisaalta pyrittiin isien lomien avulla vahvistamaan isä-lapsisuhteita. Äitien ja isien kohtelun tasa-arvoisina sekä lastaan hoitivina että työssä käyvinä vanhempina arvioitiin tukevan naisten ja miesten välisen

tasa-arvon edistämistä, mistä 1970-luvun vaihteessa oli tullut tärkeä yhteiskunta-poliittinen tavoite.

Ja asia on edelleen ajankohtainen. Myös viimeisten 10 vuoden aikana tavoitteena on ollut perhevapaiden tasaisempi jakautuminen vanhempien kesken. Taustalla on ollut tasa-arvonäkökohtien lisäksi halu lisätä vanhempien yhteistä vastuuta lapsista sekä vahvistaa isän ja lapsen välistä suhdetta.

Perhevapaiden tasaisempi käyttö isän ja äidin kesken tukee myös äitien asemaa työmarkkinoilla. Tavoitteeseen on pyritty muun muassa pidentämällä isyysvapaata ja kehittämällä isille ns. isäkuukausi, tekemällä isäkuukauden käyttöajankohta joustavammaksi ja korottamalla isän, samoin kuin äidin vanhempainrahaa 30 ensimmäisen päivän ajalta 75 prosenttiin työtulosta. Viimeisimmän, kuluvan vuoden alusta voimaan tulleen uudistuksen mukaan isällä on oikeus omaan 54 arkipäivän pituiseen ansioperusteiseen isyysvapaaseen, jonka hän voi pitää joustavasti.

Myönteistä kehitystä onkin jossain määrin tapahtunut. Isyysrahaa maksettiin äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana 73 prosentille isistä (päättäneet kaudet) vuonna 2011. Sen sijaan vanhempainrahaa, jota voidaan maksaa joko isälle tai äidille, sai vain 3,3 prosenttia isistä, kun isäkuukautta ei lasketa mukaan. Aikaisemman isäkuukauden käyttö on lisääntynyt 7,1 prosentista (vuosi 2004) 26,9 prosenttiin (2011). Edelleenkin valtaosa isistä ei kuitenkaan käytä heille laissa säädettyä mahdollisuutta vanhempainvapaaseen. Tämä on valitettavaa ja siksi aihetta pitää seurata tarkasti.

Hyvät kuulijat,

Nykyinen hallitusohjelma antaa hyvän pohjan työn ja perheen yhteensovittamiselle. Sen linjausten mukaisesti vanhempien osa-aikatyön mahdollisuuksia lisätään. Mahdollisuudet korottaa osittaista hoitorahaa ja joustavoittaa sen käyttömahdolli-

suuksia arvioidaan, kuten nyt on tehtykin. Hallitusohjelmassa todetaan myös, että kotihoidon tukea saavien henkilöiden asteittaista siirtymistä työelämään edistetään yhdistämällä varhaiskasvatuspalvelut ja taloudellinen tuki.

Kotihoidon tukea ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämistä selvittävä työryhmä esitti yksimielisesti huomattavaa taloudellista parannusta pienten lasten vanhemmille, jotka tekevät osa-aikatyötä. Työryhmä ehdotti 8.2.2013 julkistetussa muistiossa, että alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille maksettava osittainen hoitoraha korvataan uudella joustavalla hoitorahalla ja, että päivähoitomaksut määräytyisivät tuntiperusteisesti. Joustavassa hoitorahassa olisi kaksi tasoa perustuen keskimääräiseen viikoittaiseen työaikaan, joko enintään 22,5 h (240 €) tai 30 h (160 €).

Valtioneuvosto päätti osana valtiontalouden kehyspäättöstä vuosille 2014-2017, että työn ja perhe-elämän yhteensovittamista edistetään ottamalla käyttöön tämä joustava hoitoraha. Tämän johdosta sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parhaillaan muutosta lakiin lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuoden 2012 perhebarometrin mukaan perhevapaille jääminen arvioidaan edelleen naisille huomattavasti helpommaksi kuin miehille erityisesti yksityisellä sektorilla. Naisten pitämille äitiys- ja vanhempainvapaille ja miesten isyysvapaalle on lähes poikkeuksetta helppo hakeutua sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Julkisella sektorilla työskentelevät arvioivat hakeutumisen kokoaikaisille perhevapaille helpommaksi omalla työpaikallaan kuin yksityisellä sektorilla työskentelevät.

Miesten jäämisen vanhempainvapaalle ja hoitovapaalle arvioidaan helpottuneen erityisesti yksityisellä sektorilla, vaikka siellä miesten poissaoloja on vastaajien mukaan verrattain hankala järjestää. Mitä suurempi osa työpaikan henkilöstöstä on miehiä, sitä vaikeammaksi isien vanhempainvapaalle jääminen koetaan. Nais-ten ja miesten osa-aikaisen hoitovapaan järjestämisen arvioidaan olevan vaike-ampaa kuin kokoaikaiselle hoitovapaalle hakeutumisen. Mitä tulee lyhyempiin poissaoloihin enemmistö palkansaajista arvioi, ettei poissaolo töistä lapsen äkilli-sen sairastumisen vuoksi ole vaikeaa. Kunta-alalla työskentelevät arvioivat sen kuitenkin naisille vaikeammaksi kuin muut vastaajat. Tämäkin on mielenkiintoinen tulos ja vaatii syiden tarkempaa selvittelyä. Tässöpä haastetta miesvaltaisille työ-paikoille: Miten saada asennemuutos aikaan ja yhä useampi isä hyödyntämään näitä mahdollisuuksia?

Hyvät kuulijat, isät ja äidit, mummot ja papat, sedät ja tädit.

Pienen kummityttöni huomioon on hyvä palata. Jotta lapset voivat hyvin, he tarvit-sevat meitä vanhempiaan, turvallista arkea, yhteistä aikaa. Ja jotta me vanhem-mat voimme antaa työmme kautta osamme yhteisen yhteiskunnan rakentami-seen, meidän on löydettävä tasapaino työn ja perheen välillä. Tähän me tarvit-semme yhteiskunnan ja omien verkostojemme tukea.

Jotta naisten ja miesten – äitien ja isien – hoitovastuu ja samalla ilo ja kiintymys saadaan jakautumaan tasaisemmin, tarvitaan erityisesti keskustelua asenteista. Olemmeko vanhempina tasa-arvoisia vai naureskellaanko työpaikoilla kotiin lapsia hoitamaan jäävälle miehelle? Miten johtamisella voidaan tukea asenteiden muutosta, perhevapaiden käyttäjiä ja esim. joustavia työaikajärjestelyjä nykyistä paremmin?

Harva meistä haluaa olla vain tehokas työntekijä tai kunnollinen perheenäiti ja -isä. Me suomalaiset haluamme kokemukseni mukaan suoriutua molemmista hyvin.

Uskon, että tämäkin seminaari antaa uusia eväitä pohdintaan, miten voimme yhteiskuntana tukea työn ja perhe-elämän parempaa yhteensovittamista ja mitä voimme kukin tehdä omissa työyhteisöissämme perheystävällisen otteen lisäämiseksi. Toivotan innostunutta seminaaripäivää ja kaunista kesää. Pitäkää perheistänne huolta!